

Kapitel 2 Eget kapital och balansräkningen

Innehåll

2.1 Eget kapital

- 2.1.1 Eget kapital uppdelat efter insatt kapital och kvarhållna vinster
- 2.1.2 Eget kapital uppdelat efter olika ägare
- 2.1.3 Eget kapital uppdelat efter ägarnas rätt att besluta om utdelning
- 2.1.4 Transaktioner mellan företag och ägare
- 2.1.5 Vad ändrar storleken på det egna kapitalet?
- 2.1.6 Vanliga missförstånd om eget kapital.

2.2 Balansräkning

- 2.2.1 Balansräkningen är alltid i balans!
- 2.2.2 Hur detaljerad ska en balansräkning vara?
- 2.2.3 Kan man se årets resultat i balansräkningen?
- 2.2.4 Andra termer och begrepp för att beskriva balansräkningen

2.1 Eget kapital

I föregående kapitel har vi visat hur den ekonomiska modellen används för att beskriva händelser i företaget:

1. Vi mätte hur händelser påverkade företagets *tillgångar* och *skulder*.
2. Vi registrerade *intäkter* och *kostnader* för händelser som innebar att nettot mellan tillgångar och skulder ändrades.
3. Vi summerade fram företagets *resultat*

Vi har beskrivit hela företagets ekonomi med enbart fem av de sex ekonomiska grundbegreppen. Ett helt kapitel om den ekonomiska modellen utan att nämna det sjätte begreppet, *eget kapital!* Orsaken är att eget kapital är helt avhängigt av de två grundbegreppen tillgångar och skulder, först när vi bestämt värdena på företagets tillgångar och skulder vid ett visst datum kan vi beräkna det egna kapitalet vid samma datum:

+ Summa tillgångar den 31/12	1 300 tkr
- Summa skulder den 31/12	800 tkr
= Eget kapital den 31/12	500 tkr

I praxis har man valt en annorlunda uppställning. Motivet för detta är lite diffust, men i fortsättningen följer vi etablerad praxis:

Summa tillgångar den 31/12	<u>1 300 tkr</u>
Eget kapital den 31/12 (= Tillgångar minus skulder)	500 tkr
Summa skulder den 31/12	<u>800 tkr</u>
Summa eget kapital och skulder	1 300 tkr

Oberoende av hur man utformar uppställningen gäller att siffran för eget kapital inte tillför någon ny information, annat än att vi får svaret på matematiken att beräkna tillgångar minus skulder. I lagstiftning och praxis har man utnyttjat detta informationsvakuum kring det egna kapitalet, genom

att utvidga den ekonomiska modellen och dela upp det egna kapitalet i olika delar utifrån olika indelningsgrunder. På så sätt kommer siffror för det egna kapitalet att innehålla information utöver vad som redan finns i de andra fem grundbegreppen i den ekonomiska modellen.

2.1.1 Eget kapital uppdelat efter insatt kapital och kvarhållna vinster

Ägare kan satsa pengar i sitt företag genom att överföra privata medel till företagets konto. De vinster som uppstår kan ägarna ta ut till sina privata konton, men man kan också låta hela eller delar av vinsterna stå kvar i företaget. Ett sätt att visa "källan" för det egna kapitalet är att göra följande uppdelning:

Summa tillgångar den 31/12		<u>1 300 tkr</u>
<i>Eget kapital</i>		
Insatt av ägare	200 tkr	
Kvarhållna vinster	<u>300 tkr</u>	500 tkr
<u>Summa skulder den 31/12</u>		800 tkr
Summa eget kapital och skulder		1 300 tkr

Så mycket klokare blir vi inte av att se hur mycket ägarna satsat från start och hur mycket av vinsterna som ägarna valt att låta vara kvar i företaget. Men storleken på de kvarhållna vinsterna kan vara en indikation på ägarnas framtidstro. Om ägarna ser goda framtidsutsikter för företaget vore det väl naturligt att låta företaget växa i storlek med de vinster som skapas. Någon säker indikator på styrkan i ägarnas framtidstro är dock inte de kvarhållna vinsterna. Nystartade företag är sällan riktigt lönsamma under de första åren, och är vinsterna små så blir också de kvarhållna vinsterna med automatik små. I de flesta situationer är värdet av att få eget kapital uppdelat på detta sätt av ringa värde för företagets intressenter.

2.1.2 Eget kapital uppdelat efter olika ägare

Ett handelsbolag är en juridisk företagsform där två eller fler personer står som ägare. Dessa ägare kan ha satsat olika mycket pengar i företaget och de kanske inte delar lika när företaget går med vinst. Ett sätt att hålla reda på hur mycket av nettot mellan företagets tillgångar och skulder som var och en av personerna äger är att dela upp det egna kapitalet på de olika ägarna. I vårt exempelföretag skulle det kunna se ut så här:

Summa tillgångar den 31/12		<u>1 300 tkr</u>
<i>Eget kapital</i>		
Adam Arvidsson	100 tkr	
Berit Bertilsson	150 tkr	
Cecilia Cederlund	<u>250 tkr</u>	500 tkr
<u>Summa skulder den 31/12</u>		800 tkr
Summa eget kapital och skulder		1 300 tkr

För utomstående bedömare är det oftast ointressant att få det egna kapitalet uppdelat på olika ägare, men för ägarna själva kan det vara centralt att hålla reda på varandras ägarandelar, och den ekonomiska modellen har utrymme för att ge den informationen via begreppet eget kapital.

2.1.3 Eget kapital uppdelat efter ägarnas rätt besluta om utdelning

Sveriges riksdag har beslutat att reglera hur stora uttag ägarna i ett aktiebolag får göra. Vi lämnar detaljerna i dessa regler, just nu nöjer vi oss med innebörd och terminologi:

Bundet eget kapital	Belopp som ägarna inte får ta ut
Fritt eget kapital	Belopp som anger hur mycket ägarna maximalt får ta ut

Här blir begreppet eget kapital bärare av väsentlig information, många ägare är intresserade av möjligheten att få utdelning från sitt bolag. Men indelningen i bundet och fritt eget kapital är en extra information som inte tillhör den ekonomiska modellen. Det finns ingen som helst koppling mellan företagets tillgångar och skulder och vad som är bundet eller fritt eget kapital. Att ett visst belopp är bundet eget kapital har ingen betydelse för hur företaget hanterar sina tillgångar. Delsiffrorna i det egna kapitalet är bara gränssiffror för vad ägarna kan ta ut ur bolaget. Om vi antar att vårt exempelföretag är ett aktiebolag kan det egna kapitalet visas på följande sätt:

Summa tillgångar den 31/12		<u>1 300 tkr</u>
<i>Eget kapital den 31/12</i>		
Bundet eget kapital	100 tkr	
Fritt eget kapital	<u>400 tkr</u>	<u>500 tkr</u>
<u>Summa skulder den 31/12</u>		<u>800 tkr</u>
Summa eget kapital och skulder den 31/12		1 300 tkr

Någon kanske tror att företagsledningen måste se till att ett belopp motsvarande det fria egna kapitalet ska finnas lättillgängligt bland företagets tillgångar. Så är inte fallet! Jag har tittat i företagets räkenskaper och på bankkontot finns bara 80 tkr. Kan ägarna trots detta ta ut 400 tkr? Svaret är JA, att det bara finns 80 tkr på banken när ägarna beslutar att företaget ska betala utdelning på 400 tkr, betyder att företaget måste skaffa mer pengar genom att öka sina lån eller sälja av några tillgångar.

2.1.4 Transaktioner mellan företag och ägare

Du har redan sett i texten att ägare kan betala in privata pengar till företaget, och att pengarna även kan gå den andra vägen när företaget betalar ut pengar till ägarna:

Ägaruttag	Pengar betalas från företaget till ägarna privata konton
Ägarinsättningar	Ägarna betalar in pengar till företaget från privata konton

I företagens ekonomiska modell kan man kanske tycka att ägaruttag borde vara kostnad. Pengar lämnar företaget och ingen annan tillgång eller skuld ändras, ägaruttag stämmer alltså exakt in på definitionen av en kostnad. Trots detta är svaret: NEJ, ägaruttag är ingen kostnad.

I den ekonomiska modellen gör vi undantag för minskningar och ökning av nettot mellan tillgångar och skulder som beror på transaktioner med ägare. Ägaruttag är ingen kostnad och ägarinsättningar är ingen intäkt. Motivet för att göra dessa två undantag är:

Vi vill att intäkter, kostnader och resultat ska mäta hur företaget lyckats agera på de marknader där man verkar. Måtten ska visa hur effektiva företagsledning och anställda varit under året, allt sett med ägarögon.

I vårt samhällsekonomiska system är ägare den intressentgrupp som får ta del av det som blir över när alla andra intressenter fått sin ersättning. Fokus i den ekonomiska modellen är att visa hur mycket företagets verksamhet ökat eller minskat ägarnas värden i företaget. Om resultatet ska visa vad ägarna vunnit på årets verksamhet, blir det ologiskt att öka resultatet om ägarna skjuter till pengar, och lika omotiverat att minska resultatet därför att ägarna gör ett uttag.

Att företagets tillgångar ökar eller skulder minskar på grund av inköp och försäljning på marknader är något annat än att tillgångarna ökar därför att ägarna skjuter till pengar. Verksamheten under ett år har inte varit mindre effektiv därför att ägarna beslutar att göra ett extra stort uttag detta år. Resultatet renodlas till att visa företagets verksamhet på marknaderna.

Ändringar av tillgångar och skulder	Effekt på företagets resultat
TILLGÅNGAR ÖKAR VID ÄGARTILLSKOTT: <ul style="list-style-type: none"> • INGEN ANNAN TILLGÅNG ELLER SKULD ÄNDRAS	INGEN INTÄKT!
TILLGÅNGAR MINSKAR VID ÄGARUTTAG: <ul style="list-style-type: none"> • INGEN ANNAN TILLGÅNG ELLER SKULD ÄNDRAS	INGEN KOSTNAD!

2.1.5 Vad ändrar storleken på det egna kapitalet?

Det egna kapitalet kan delas upp i olika delar som ger ny information, men summan av det egna kapitalet är alltid lika med skillnaden mellan tillgångar och skulder. Om tillgångar och skulder ändras så ändras också beloppet för summan av eget kapital. Efter undantagen från definitionen av intäkter och kostnader i föregående avsnitt finns det tre grunderna för att summan av eget kapital kan ändras:

1. *Vinster* betyder att nettot mellan tillgångar och skulder **ökar**, och då ökar det egna kapitalet. *Förluster* betyder att nettot mellan tillgångar och skulder **minskar**, och då minskar det egna kapitalet.
2. *Ägaruttag (Utdelning)* betyder att företagets tillgångar minskar, och då **minskar** det egna kapitalet
3. *Ägarinsättningar (Nyemission)* betyder att företagets tillgångar ökar, och då **ökar** det egna kapitalet.

Förhoppningsvis lär du dig de ekonomiska sambanden utan att memorera formeluttryck, men vill du ha en formel för hur det egna kapitalet kan ändras så lyder formeln:

$$\text{Eget kapital } 31/12 = \text{Eget kapital } 1/1 - \text{Utdelning} + \text{Nyemission} + \text{Årets resultat}$$

För aktiebolag används termen *utdelning* för ägaruttag och *nyemission* för ägarinsättningar. Mer om dessa begrepp finns i andra böcker.

2.1.6 Vanliga missförstånd om eget kapital.

Du kommer ofta att möta de tre ekonomiska begreppen tillgångar, skulder och eget kapital. Försök att hålla fast vid det faktum att det är bara tillgångar och skulder som finns i den fysiska verkligheten.

Eget kapital är bara ett namn på skillnaden mellan tillgångar och skulder, och ingen ny tredje sak bredvid de andra två begreppen. En person som inte studerat ekonomimodellen skulle kunna komma med följande inlägg vid ett sammanträde:

”Vår bostadsrättsförening har 200 tkr på bankkontot och ett eget kapital på 900 tkr. Då borde vi väl klara en fönsterrenovering för 500 tkr utan att ta upp nya lån”.

Tankefelet personen gör är att föreningens egna kapital på 900 tkr bara är en siffra på skillnaden mellan föreningens nuvarande tillgångar och skulder. Dessa 900 tkr har föreningen redan använt vid inköp av de befintliga tillgångarna, (inklusive de 200 tkr som finns på bankkontot).

Ännu tydligare kan följande exempel vara. Tänk dig att du startar ett företag och satsar 60 tkr av dina privata pengar. När företaget är bildat kommer det att ha:

Bankkonto	60 tkr
och	
Eget kapital	60 tkr

Försök att betala ett inköp på 90 tkr utan att ta upp ett lån. Det finns bara 60 tkr på bankkontot, att försöka att använda något av det egna kapitalet på 60 tkr för inköpet kommer att misslyckas. Det egna kapitalet är bara en ”spegelbild” av bankkontot och att hämta pengar ur en spegelbild kräver övernaturliga förmågor.

Att du ofta kommer att räkna med eget kapital beror i huvudsak på att det rent språkligt kan vara enklare att säga och skriva *eget kapital* istället för *nettot mellan tillgångar och skulder*. I andra böcker definieras exempelvis nyckeltalet soliditet som:

$$\text{Soliditet} = \text{eget kapital} / \text{summa tillgångar}$$

Man skulle lika gärna kunna skriva definitionen som:

$$\text{Soliditet} = \text{nettot mellan tillgångar och skulder} / \text{summa tillgångar}$$

men den första definitionen är språkligt lite smidigare. Vi får acceptera den språkliga förenklingen, men håll alltid i minnet att eget kapital är bara ett enklare ord för nettot mellan tillgångar och skulder.

2.2 Balansräkningen

Resultaträkningen är en lista över företagets intäkter och kostnader och summerar fram periodens resultat. Balansräkningen innehåller en sammanställning av företagets tillgångar, skulder och eget kapital. Som du redan sett har man i praxis valt att ställa upp två listor, en med alla tillgångar och en annan med eget kapital och skulder. Ofta visar man två balansräkningar parallellt, en för årets början och en för årets slut. Balansräkningen vid årets början är ofta daterad till den 31/12 ifjol. I ekonomivärlden är nyårsnatten händelselös, det som finns när ett år tar slut är alltid detsamma som det som finns när nästa år börjar. Här presenteras ett exempel på balansräkningar:

BALANSRÄKNING	31/12 ÅR 2	31/12 ÅR 1
<i>Tillgångar</i>		
Fastigheter	1 900 tkr	2 000 tkr
Maskiner och inventarier	800 tkr	650 tkr
Lager	400 tkr	500 tkr
Kundfordringar	600 tkr	700 tkr
Bankkonton	300 tkr	350 tkr
<i>Summa tillgångar</i>	<i>4 000 tkr</i>	<i>4 200 tkr</i>
<i>Eget kapital</i>	<i>2 000 tkr</i>	<i>1 800 tkr</i>
<i>Skulder</i>		
Banklån	1 400 tkr	1 700 tkr
Leverantörsskulder	500 tkr	550 tkr
Övriga skulder	<u>100 tkr</u>	<u>150 tkr</u>
<i>Summa skulder</i>	<i>2 000 tkr</i>	<i>2 400 tkr</i>
<i>Summa eget kapital och skulder</i>	<i>4 000 tkr</i>	<i>4 200 tkr</i>

2.2.1 Balansräkningen är alltid i balans!

Att balansräkningen är i balans betyder att summan i listan över företagets tillgångar alltid är densamma som summan i listan över eget kapital och skulder. Denna balans säger ingenting om den ekonomiska situationen i företaget. Ordet balans har en viss positiv laddning, men att balansräkningen är i balans betyder **inte** att allt är under kontroll och i balans i företaget. Även företag på väg mot en konkurs har en balansräkning som är i balans.

Balansen i en balansräkning är en matematisk självklarhet som enbart beror på hur vi definierat begreppet eget kapital:

$$\begin{aligned} \text{Om } \textit{Eget kapital} &= \textit{Tillgångar} - \textit{Skulder}, \text{ vore det en matematisk sensation om inte} \\ \textit{Eget kapital} + \textit{Skulder} &= \textit{Tillgångar} \end{aligned}$$

I en ekvation kan man alltid flytta en term till andra sidan av likhetstecknet, om man byter tecken på termen. Om det går riktigt dåligt för företaget kan skulderna bli större än tillgångarna och då blir det egna kapitalet en minussiffra, men den matematiska balansen i balansräkningen finns kvar.

2.2.2 Hur detaljerad ska en balansräkning vara?

Om en balansräkning ska vara läsbar och användbar för utomstående intressenter måste företaget slå ihop tillgångarna i olika kategorier. I lagar och rekommendationer finns anvisningar vilka kategorier företagen bör använda. Här nöjer vi oss med huvuddragen.

- Listan över tillgångar ska inledas med tillgångar som kan användas under flera år. Rubriken för dessa tillgångar är *Anläggningstillgångar*.
- Övriga tillgångar ska placeras under rubriken *Omsättningstillgångar* och den inbördes ordningsföljden ska styras av hur lång tid det normalt tar innan tillgången används eller säljs. Listan ska avslutas med pengarna på bankkonton och liknande.
- Listan över skulder ska inledas med *Långfristiga skulder* som är skulder som inte ska amorteras under nästa år.
- De skulder som i normala fall ska betalas inom ett år visas under rubriken *Kortfristiga skulder*.

Om vi använder den normala rubriksättningen skulle våra balansräkningar få följande utseende:

BALANSRÄKNING	31/12 ÅR 2	31/12 ÅR 1
<i>Tillgångar</i>		
<i>Anläggningstillgångar:</i>		
Fastigheter	1 900 tkr	2 000 tkr
Maskiner och inventarier	800 tkr	650 tkr
<i>Omsättningstillgångar</i>		
Lager	400 tkr	500 tkr
Kundfordringar	600 tkr	700 tkr
Bankkonton	300 tkr	350 tkr
<i>Summa tillgångar</i>	<i>4 000 tkr</i>	<i>4 200 tkr</i>
<i>Eget kapital</i>	<i>2 000 tkr</i>	<i>1 800 tkr</i>
<i>Skulder</i>		
<i>Långfristiga skulder:</i>		
Banklån	1 400 tkr	1 700 tkr
<i>Kortfristiga skulder:</i>		
Leverantörsskulder	500 tkr	550 tkr
Övriga skulder	<u>100 tkr</u>	<u>150 tkr</u>
<i>Summa skulder</i>	<i>2 000 tkr</i>	<i>2 400 tkr</i>
<i>Summa eget kapital och skulder</i>	<i>4 000 tkr</i>	<i>4 200 tkr</i>

2.2.3 Kan man se årets resultat i balansräkningen?

Under det år som har gått mellan de två balansräkningarna ovan har företaget drivit verksamhet som gett upphov till intäkter och kostnader, dvs händelser som ökat och minskat nettot mellan tillgångar och skulder. Ett problem är att det finns två händelser som påverkar företagets tillgångar men som inte räknas in som intäkt och kostnad. Utan kunskap om de två undantagshändelser kan vi inte se resultatet i balansräkningarna.

Antagande 1: Låt oss anta att under året har ingen nyemission (= ägarinsättning) gjorts och företaget har inte betalat ut någon utdelning (=ägaruttag).

Om ingen av undantagshändelserna skett kan vi enkelt se företagets resultat för år 2. Du ser att tillgångarna minskat med 200 tkr och att skulderna också minskat men med 400 tkr. Det kan vara lite förvillande att summera de två minskningarna, men kom ihåg att minskade tillgångar sänker värdet på företaget medan minskade skulder höjer värdet på företaget för ägarna. Nettot mellan tillgångar och skulder har alltså ökat med 200 tkr, och där har du svaret, årets resultat är en vinst på 200 tkr.

När vi nu har begreppet eget kapital är en enklare lösningen att använda de färdiga siffrorna på nettot mellan tillgångar och skulder. Det egna kapitalet har ökat från 1 800 tkr till 2 000 tkr och i det här fallet beror denna ökning på att företagets resultat är en vinst på 200 tkr. Men kom ihåg att eget kapital inte är något slags "kassaskåp" där vinsterna hamnar. Vinsten finns rent fysiskt i förändringen av alla tillgångar och alla skulder. Men eftersom ekonomer valt att kalla nettot av tillgångar och skulder för eget kapital, så är det korrekt att säga att vinster ökar det egna kapitalet.

Antagande 2: Låt oss nu istället anta att under året har det skett en nyemission där ägarna betalat in 300 tkr till företagets bankkonto, och i slutet av året betalar företaget ut 80 tkr till ägarnas privata konton som utdelning.

Vi använder den matematiskt enklare vägen och beräkna årets resultat med de nya förutsättningarna utifrån det egna kapitalet. Du behöver inte använda någon formel, men om det känns lättare så här i början så kan du använda det samband vi visade tidigare:

$$\text{Eget kapital 31/12} = \text{Eget kapital 1/1} + \text{nyemission} - \text{utdelning} + \text{årets resultat}$$

Uttrycket baserar sig på att företagets nettotillgångar kan ändras på tre sätt:

1. Ökning när ägarna tillför nya pengar
2. Minskning när ägarna tar ut pengar
3. Ökning vid vinst och minskning vid förlust

$$2\,000 \text{ tkr} = 1\,800 \text{ tkr} + 300 \text{ tkr} - 80 \text{ tkr} + \text{årets resultat}$$

För att ekvationen ovan ska stämma måste årets resultat vara en förlust på 20 tkr.

Ägartransaktionerna har ökat nettotillgångarna med $300 - 80 = 220$ tkr, men det egna kapitalet har bara ökat med 200 tkr. Verksamheten under året är den enda återstående förklaringen till ändringen av det egna kapitalet, därav slutsatsen av verksamheten detta år gått med en förlust på 20 tkr.